

ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВЩИНИ. ДЕПОРТАЦІЯ КРИМСЬКИХ ТАТАР

HP.08

Як депортація кримських татар вплинула на їхні долі

ВИХОВНА МЕТА: сформувати в учнів уміння працювати з документами, критично мислити, встановлювати причинно-наслідкових зв'язки.

14- 17 років

ФОРМИ ТА МЕТОДИ: робота з джерелами, дискусія, фрагмент уроку з історії.

30 хв

КЛЮЧОВІ СЛОВА: депортація, колаборація, примусове переселення, спецпереселенці, ностальгія, історична батьківщина, репатріація, реадаптація.

Депортация кримських татар – примусове виселення кримськотатарського населення Кримської АРСР, яке було проведено НКВС 18 травня 1944 р. Офіційною причиною депортациї було названо співпрацю деяких кримських татар з нацистською Німеччиною під час Другої світової війни. Депортованім відводили від декількох хвилин до півгодини на збори, після чого їх на вантажівках транспортували до залізничних станцій, а звідти ешелонами відправляли до місць заслання. За спогадами очевидців, тих, хто чинив опір або не міг іти, часто розстрілювали на місці. У дорозі засланців годували рідко і солоною їжею, після якої хотілося пити, в деяких ешелонах вони отримали їжу вперше і востаннє на другому тижні шляху. Померлих ховали нашвидкуруч поруч із залізничним полотном або не ховали взагалі. Таким чином, за даними ОСП УзРСР, лише «за 6 місяців 1944 р., тобто з моменту прибуття в УзРСР і до кінця року померло 16 052 осіб (10,6%)». До 1956 р. кримські татари мали статус спецпереселенців, що означало різні обмеження в правах, зокрема заборону на самовільний (без письмового дозволу спецкомендатури) перетин кордону спецпоселення і кримінальне покарання за його порушення. Відомі численні випадки, коли людей засуджували до багаторічних (до 25 років) термінів у таборах за те, що вони відвідували родичів у сусідніх селищах, територія яких належала до іншого спецпоселення.

На відміну від деяких інших депортованих народів, що повернулися на батьківщину в кінці 1950-х рр., кримських татар було позбавлено цього права формально до 1974 р.. У 1989 р. депортация була визнана Верховною Радою СРСР незаконною і злочинною. Кримським татарам було дозволено повернутись у Крим.

КРОК 1. Об'єднайте учасників у пари і роздайте тексти Джерела 1. і Джерела 2.

КРОК 2. Учасники мають ознайомитись із Джерелами та порівняти їх.

Джерело 1. Постанова Державного комітету оборони СРСР 1944 р.

В період Вітчизняної війни багато татар зрадили Батьківщину, дезертирували з лав Червоної армії ... переходили на бік ворога, вступали до сформованих німцями добровольчих татарських збройних частин ... вирізнялися своїми звірячими розправами щодо радянських партизан ... допомагали німецьким окупантам ... активно співпрацювали з німецькою

окупаційною владою ... німці засилали їх у тил Червоної Армії як шпигунів та диверсантів [...] вони вели роботу з підготовки насильницького відокремлення Криму від Радянського Союзу [...] Враховуючи викладене вище, Державний комітет оборони постановляє:

1. Усіх татар виселити з території Криму та поселити їх на постійне проживання у якості спецпоселенців в районах Узбецької РСР. [...]

Джерело 2. Свідчення очевидця. Мелія Османова, кримська татарка 1937 р. н.

...18 травня 1944 року, у ході спецоперації військ НКВС, я та члени моєї сім'ї, а також усі наші сусіди та односельці, що мешкали у селі Дуванкой, були насильно виселені з території Криму. На заслання нас везли в товарних вагонах, у яких раніше перевозили військовополонених, і після того, як ми сіли у вагон, нас одразу обліпили воші. У дорозі ми перебували 19 днів, запам'яталися тиснява, задуха вагону, страх перед конвоїрами і голод. [...] На маминого брата Меметова С. Джеліла прийшов папір, що пропав без вісті у боях під Красноперекопськом. Інший брат мами, Меметов Сейтвелі був на фронти, повернувся вже в Узбекистан. Татова сестра Османова Уріє, випускниця Бахчисарайського медичного училища, загинула в Бахчисараї, рятуючи поранених. Брат батька Османов Сейдамет дійшов до Берліна і повернувся до Узбекистану коло 1947 року. Брат батька Османов Мамут теж воював і повернувся живим.

КРОК 3. Проведіть загальне обговорення за питаннями:

- Як ви вважаєте, чи достатньо обґрунтованими були звинувачення представників кримськотатарського народу, і чи справедливим було покарання?
- Які суспільно-політичні процеси в СРСР активізували самовільне повернення татар на свою батьківщину?
- Чому влада заохочувала оселятися в Криму мешканців інших регіонів України? Які наслідки мали такі заходи?

Джерело: Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібник / Ред. Кенджзор П. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – 332 с.

